

Oahppoplána - Sámi historjá ja servodat

Sámediggi mearridan láhkaásahussan 23.03.2021, lánkavuodđu:
suoidnemánu 17.b 1998 nr 61 lánka vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa birra
(oahpahuslánka). §6-4 nubbe lađas.

Gusto 01.08.2021 rájes

Fága birra

Fága relevánsa ja guovddáš árvvut

Sámi historjjá- ja servodatfágas lea sáhka oažžut ipmárdusa sámi historjjá, kultuvrra, servodateallima ja vuoigatvuođaid birra. Fágii gullá earret eará sápmelaččaid oktavuoha lundui, ja galgá addit ohppiide ipmárdusa man iešguđetláganat ja girját eallindilit ja eallineavttut leat Sámis. Go láchčá dili servodatkritihkalaš jurddašeapmái ja bidjá ohppiid ságaskuššat ja buktit oaiviliid iešguđetlágan servodatáššiin, lea fága váikkuheame dasa ahte oahppit šaddet aktiivvaš mielborgárin. Máhttu sámi historjjá ja servodaga birra galgá leat vuođđun iešguđet servodathástatusaid gieđahallamii, ja galgá váikkuhit guoddevaš ovdáneami ja gierdevašvuođa servodagas ja bargoeallimis.

Buot fágat galget leat mielde duohtandahkat oahpu árvovuođu. Sámi historjá ja servodat galgá váikkuhit dasa ahte nannet beroštumi olmмоšvuoigatvuođaide ja suodjalit demokratiija. Fága galgá maid váikkuhit dasa ahte boktit sáhkkiivuođa ja hálu suokkardit sámi historjjá ja servodaga. Máhttu guovddáš sámi árvvuid birra galgá váikkuhit dasa ahte oahppit dohkkehit ja árvvus atnet mánggakultuvrralaš girjáivuođa, ja nanusmahttet identitehta ja gullevašvuođa ipmárdusa. Sámi historjjá ja servodatfágas leat sámi árvvut ja sámeigiella, kultuvra ja servodateallin vuođđun. Fága galgá maid ráhkkanahhtit ohppiid joatkkaoahpuide ja bargo- ja servodateallimii.

Guovddášelemeanttat

Luondu ja kultuvra

Guovddášelemeanttas luondu ja kultuvra lea sáhka sápmelaččaid kultuvrra ja luondduin ovttasdoaimmama birra ovddešáiggis, dálááiggis ja boahhteáiggis. Dat mearkkaša ipmirdit olbmo ja luonddu oktavuođa, mii lea guovddážiis sámi luonddufilosofiijas. Guovddášelemeanta lea dan birra ahte ovddidit máhtu ja ipmárdusa sámi árbevieruin, dasa gullá maid eana- ja čáhceriggodagaid geavaheapmi, ja luonddu riggodagaid guoddevaš ovdáneapmi. Guovddášelementii gullá maid máhttu sámi girjáivuođa, sámi árvvuid ja eallinvugiid birra ja identitehtahuksen.

Sápmelaččaid ja eará álbmotčearddaid deaivvadeamit

Guovddášelemeanttas sápmelaččaid ja eará álbmotčearddaid deaivvadeamit lea sáhka iešguđet álbmotčearddaid deaivvademiid birra Sámis áiggiid čađa. Das lea daid deaivvademiid váikkuhusaid birra, nugo mitaluvvo njálmmálaš ja čálalaš gálduin. Dasa lassin gullá guovddášelementii ipmárdus das mo álbmotčearddaid deaivvadeamit mearkkašit guoddevaš ovdáneapmái

servodagas, ja dasa mo álbmotčearddaid lotnolas váikkuheapmi nanne ipmárdusa iešguđet servodagaid ovdáneamis. Dát guovddášelemeanta guoská maid mo ideahistorjjálaš biekkat ja politihkalaš dagut leat álbmotčearddaid relašuvnnaide váikkuhan.

Dekoloniseren

Guovddášelemeanttas dekoloniseren lea sáhka ipmárdusa koloniserema ja dekoloniserema birra Sámis. Dát guovddášelemeanta čáhkke saji refleksuvdnii das makkár váikkuhusaid koloniseren ja dekoloniseren lea buktán ja sáhtta buktit guovlluin gos leat eamiálbmogat. Guovddášelemeanta dekoloniseren sáhtta maid váikkuhit dasa ahte ipmirda mo ealáskahttinproseassat sáhttet boktit eamiálbmogiid politihkalaš lihkadusa, mat leat čadnojuvvon riikkaidgaskasaš julggaštusaide ja konvenšuvnnaide. Dán guovddášelementtii gullá maid ipmárdus ja refleksuvdna proseassaid ektui mat galget ealáskahttit ja ovdánahttit eamiálbmogiid iešmearrideami, giela, kultuvrra ja identitehta.

Metoda ja gáldokritihkka

Guovddášelemeanta metoda ja gáldokritihkka guoská dasa ahte viežžat, dulkot ja geavahit historjjálaš ávdnasiid gáldokritihkalaččat. Guovddášelementtii gullá maid reflekkeret eamiálbmotperspektiivaid ja oarjemáilmmi perspektiivaid erohusaid birra. Máhttu iešguđet perspektiivaid birra mearkkaša reflekkeret eamiálbmotáššiid dutkanmetodaid birra. Dasa lassin lea sáhka etihkalaš čuolmmain servodatdutkanamis, earenoamážit dutkamis sápmelaččaid ja eará eamiálbmogiid birra, ja reflekkeret dieđalaš máhtu eamiálbmogiid árbevirolaš máhtu ektui.

Fágaidrasttideaddji fáttát

Álbmotdearvvasvuohta ja eallimis birgen

Sámi historjá- ja servodatfágas fágaidrasttideaddji fáttás álbmotdearvvasvuohta ja eallimis birgen guoská dasa ahte oažžut gealbbu birget májggakultuvrralaš servodagas ja bidjat rájiid ja doahttalit earáid rájiid. Fága galgá addit ipmárdusa ovddešáiggi ja dálááiggi birra mii sáhtta sihke duođaštit ja hástalit iešgova, ja leat veahkkin ovdánahttit identitehta ja birget eallimis.

Demokratiija ja mielborgárvuohta

Sámi historjá- ja servodatfágas fágaidrasttideaddji fáttás demokratiija ja mielborgárvuohta guoská dasa ahte searvat demokrátalaš proseassaide ja reflekkeret dilemmaid ektui mat čuožžilit go sihke eanetlogu rievtti ja unnitlogu vuoigatvuođaid galgá dohkkehit. Fágaidrasttideaddji fáddá demokratiija ja

mielborgárvohta galgá ovddidit áktejumi vuostálasoaviliidda, ja movttiidahttit kritihkalaš jurddašeapmái ja aktiivvalaš searvamii.

Guoddevaš ovdáneapmi

Sámi historjá- ja servodatfágas fágaidrasttideaddji fáttás guoddevaš ovdáneapmi guoská dasa ahte oažžut ipmárdusa luondduresurssaid hálddašeamis sámi servodagas. Dasa gullá maid reflekteret mo livččii vejolaš čoavdit iešguđetlágan hástalusaid ja beroštupmeriidduid vai lea guoddevaš ovdáneapmi ja birgenláhki boahttevaš buolvvaide. Dás lea maid sáhka ipmirdit mo iešguđet bealit guoddevaš ovdáneamis sáhttet váikkuhit sámi guovlluin.

Vuodđogálggat

Njálmmálaš gálggat

Njálmmálaš gálggat sámi historjá- ja servodatfágas mearkkašit máhttit gaskkustit, presenteret, dulkot ja ságaskuššat iešguđetlágan čuolmmaid. Dat mearkkaša maid dahkat oaiviliid guldalemiin ja ságastemiin, ja ovddidit iežas oaiviliid spontána ja ráhkkanan ságastallamiin.

Máhttit čállit

Máhttit čállit sámi historjá- ja servodatfágas mearkkaša máhttit hábmet fágalaš čuolmmaid ja čállit iešguđetlágan fágalaš teavsttaid oktan gáldočujuhusaiguin. Čállin lea mielde oahppama ovddidit go oahppit čálalaččat albmanahttet oaiviliid, ideaid ja máhtu iešguđet historjjálaš dáhpáhusaid ja áigeguovdilis servodatfágalaš fáttáid birra, nu ahte sii sáhttet oassálastit aktiivvalaččat servodateallimis kritihkalaččat ja reflekterejuvnon vugiin.

Máhttit lohkat

Máhttit lohkat sámi historjá- ja servodatfágas mearkkaša geavahit strategijaid ipmirdit ja dulkot iešguđetlágan teavsttain oaiviliid ja oktavuodaid. Dasa lassin mearkkaša dat ahte máhttit gávdnat ja árvoštallat dieđuid iešguđetlágan gálduin ja kritihkalaččat reflekteret daid ektui, ja čujuhit gálduide.

Digitála gálggat

Digitála gálggat sámi historjá- ja servodatfágas mearkkaša geavahit digitála reaidduid go áigu viežžat dieđuid ja go buvttada ja divoda digitála buktagiid. Dat mearkkaša maid geavahit digitála gulahallan- ja ovttasbargoreaidduid kreatiivvalaččat ja heivvolaččat. Oahppit galget doaimmahit gáldokritihka, čujuhit gálduide heivvolaš ja luohtehahti vugiin, leat dihtomielalaččat

gáldoperspektiivii ja čuovvut digitála ovttasdoaimmama njuolggadusaid ja norpmaid.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan

Gealbomihttomearit manjá sámi historjá ja servodat 1

Gealbomihttomearit manjá sámi historjá ja servodat 1

Oahppahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- suokkardit ekonomalaš, sosiálalaš, politihkalaš ja kultuvrralaš diliid iešguđet álbmotčearddain Sámis, ja ságaskuššat sujaid iešguđet álbmotčearddaid deaivvademiide ja daid deaivvademiid váikkuhusaid
- ságaskuššat mo ja manne sámi mánáidbajásgeassin lea rievdan, ja reflekteeret dan birra mo bargujuogadeapmi sohkabeliid gaska sámi servodagas lea
- reflekteeret dan ektui mo iešguđetperspektiivvat leat báidnán ja báidnet eamiálbmotdutkan
- selvehit resursaávkástallamiid ja eallinvugiid rievdamiid Sámis, bivdoservodaga rájes otnáži, ja ságaskuššat dán ovdáneami váikkuhusaid
- ságaskuššat iešválljejuvvon sámi servodatfágalaš fáttá gos geavaha iešguđetlágan gálduid
- buohtastahttit mo iešguđet sámi guovlluid sámi árbevierut ja árvvut ovdanbuktojit iešguđet njálmmálaš ja čálalaš gálduin
- válddahit iešguđet teoriijaid dan birra gos sápmelaččat leat vuolgán ja reflekteeret dan birra mo lea dovdat iežas ja earáid identitehta
- selvehit muhtun sámi kulturalbmanahhtima ja reflekteeret dan ektui mo eará kultuvrrat leat váikkuhan dasa
- suokkardit oskku ja máilmmioainnuid sámi servodagas ja buohtastahttit daid eará oskkuiguin ja máilmmioainnuiguin
- válddahit iešguđet ealáskahttinproseassaid Sámis ja reflekteeret dan ektui mo dat váikkuhit sápmelaččaid otná dili
- analyseret iešguđet sujaid demográfalaš rievdadusaide Sámis, ja ságaskuššat makkár váikkuhusat leat ja leat leamašan ovttaskasolbmui ja servodahkii ja guoddevaš ovdáneapmái
- selvehit nátionálastáhtaid eamiálbmotpolitihkka Sámis ja buohtastahttit dan politihkain mii fievrreduvvo eará eamiálbmogiid guovdu

Dađistaga árvvoštallan

Dađistaga árvvoštallan galgá leat mielde oahppama ovddidit ja gealbbu ovdánahttit fágas sámi historjá ja servodat 1. Oahppit čájehit ja ovdánahttet

gealbbu fágas go vižžet ja dulkojit dieđuid sámi kultuvrra, historjjá ja servodateallima birra. Oahppit čájehit ja ovdánahttet gealbbu maiddá go reflekterejit dan birra makkár mearkkašupmi lea leamašan das ahte iešguđet álbmotčearddat leat deaivvadan Sámis áiggiid čađa. Oahppit čájehit ja ovddidit maid gealbbu fágas go háhket dieđuid mo dekoloniseren lea váikkuhan gillii, kultuvrii, identitehtii ja servodatovdáneapmái, ja go geavahit servodatfágalaš metodaidda ja doaimmahit gáldokritihka.

Oahpaheaddji galgá láchit dili ohppiidmielváikkuheapmái ja arvosmahttit oahppanhálu dainna lágiin ahte oahppit besset fágalaš gažaldagaid suokkardit ja galget beassat geahččaladdat. Oahpaheaddji galgá ohppiiguin gulahallat sin ovdáneami birra fágas. Gealbbu vuođu maid oahppit čájehit, galget sii beassat mitalit maid sii iežaset mielas máhttet, ja reflekteret iežaset fágalaš ovdáneami birra. Oahpaheaddji galgá oaivadit viidáset oahppama, ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit sáhttet geavahit oaivadeami ovdánit fágas njálmmálaččat, čálalaččat ja digitálalaččat.

Oppalaš árvoštallan

Oppalašárvosátni galgá čájehit oahppi ollislaš gealbbu go oahpahus loahpahuvo fágas sámi historjjá ja servodat 1. Oahpaheaddji galgá plánet ja láchit dili nu ahte oahppit besset čájehit gealbbuset iešguđetlágan vugiiguin, gos ipmárdus, refleksuvdna ja kritihkalaš jurddašeapmi lea oassin, iešguđetlágan oktavuodain. Oahpaheaddji galgá fágas sámi historjá ja servodat 1 bidjat árvosáni gelbui dan vuođu maid oahppi lea čájehan go fágalaš gealbbu lea kommuniseren.

Gealbomihttomearit ja árvoštallan sámi historjá ja servodat 2

Gealbomihttomearit manjá sámi historjá ja servodat 2

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- selvehit iešguđet sámi árvvuid ja árbevirolaš máhtu mat leat lundui čadnojuvvon, ja árvoštallat ávkki ja árvvu daid seailuhit ja oahpahit boahte buolvvaide
- selvehit ja ságaskuššat mo sápmelaččaid historjjálaš vuoigatvuođat eatnamiidda ja čáziide leat ovdal ovdanbuktojuvvon otná dili ektui
- válddahit individuála ja kollektiiva oamastanrievtti Sámis ja ságaskuššat mo dat sáhttá hástalusaid buktit mánggakultuvrralaš servodagas
- selvehit ealáskahttinproseassaid Sámis ja ságaskuššat makkár váikkususat konvenšuvnnain, julggaštusain ja láchkarievdademiin leat sápmelaččaide

- viežžat ja analyseret cealkámušaid sápmelaččaid birra iešguđet mediain ja ságaskuššat vaššás cealkámušaid ja oaguhemiid cealkinfriddjavuođa ektui
- geavahit servodatfágalaš teorija ja metoda ja presenteret muhtin sámi servodatfágalaš čuolmma maid ieš lea válljen
- selvehit sámi árbevirolaš eanadatáddejumi ja mo dat lea rievdan, ja reflekteret mo dat váikkuha sámi identitehtii ja gullelašvuhtii
- selvehit iešguđetlágan nationála ja riikkaidgaskasaš ovttasbargoarenaid gos sápmelaččat oassálastet , ja reflekteret mo dat duddjojot searvevuođa ja ipmárdusa álbmotčearddaid gaskka
- selvehit mo dutkiid iežaset fágalaš ja kultuvrralaš duogáš sáhtta váikkuhit sin, ja ságaskuššat sáhttet go dutkanmetodat ja kultuvrralaš vuolggasadji báidnit ovdanbuktimiid ovddešáiggi birra

Dađistaga árvvoštallan

Dađistaga árvvoštallan galgá leat mielde oahppama ovddidit ja gealbbu ovdánahttit fágas sámi historjá ja servodat 2. Oahppit čájehit ja ovdánahttet gealbbu fágas go vižžet ja dulkojit dieđuid sámi kultuvrra, historjja ja servodateallima birra. Oahppit čájehit ja ovdánahttet gealbbu maiddá go reflekterejit dan birra makkár mearkkašupmi lea leamašan das ahte iešguđet álbmotčearddat leat deaivvadan Sámis áiggiid čađa. Oahppit čájehit ja ovddidit maid gealbbu fágas go árvvoštallet mo dekoloniseren lea váikkuhan gillii, kultuvrii, identitehtii ja servodatovdáneapmái, ja go geavahit servodatfágalaš metodaidda ja doaimmahit gáldokritihka.

Oahpaheaddji galgá láchit dili ohppiidmielváikkuheapmái ja arvosmahttit oahppanhálu dainnaláigiin ahte oahppit besset suokkardit fágalaš čuolmmaid ja bargat kreatiivvalaččat gávdnan dihte vástádusa daidda. Oahpaheaddji galgá gulahallat ohppiiguin sin ovdáneami birra fágas sámi historjá ja servodat 2, ja oahppit galget beassat geahččaladdat. Gealbbu vuodul maid oahppit čájehit, galget sii beassat mitalit maid sii iežaset mielas máhttet, ja reflekteret iežaset fágalaš ovdáneami birra. Oahpaheaddji galgá oaivadiid viidáset oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit sáhttet geavahit oaivadeami ovdánit fágas njálmmálaččat, čálalaččat ja digitálalaččat.

Oppalaš árvvoštallan

Oppalašárvvosátni galgá čájehit oahppi ollislaš gealbbu go oahpahus loahpahuvo fágas sámi historjá ja servodat 2. Oahpaheaddji galgá plánat ja láchit dili nu ahte oahppit besset čájehit gealbbuset iešguđetlágan vugiiguin main ipmárdus, reflekšuvdna ja kritihkalaš jurddašeapmi lea oassin, iešguđetlágan oktavuodain. Oahpaheaddji galgá fágas sámi historjá ja servodat 2 bidjat árvosáni gelbui dan vuodul maid oahppi lea čájehan go lea kommunistiseren fágalaš gealbbu.

Árvvoštallanortnet

Oppalašárvoštallan

Sámi historjá ja servodat 1: Oahppis galgá leat okta oppalašárvosátni.

Sámi historjá ja servodat 2: Oahppis galgá leat okta oppalašárvosátni.

Eksámen ohppiide

Sámi historjá ja servodat 1: Oahppi sáhtta vuorbáduvot njálmmálaš eksámenii.. Eksámen ráhkaduvvo ja sensurerejuvvo báikkálaččat. Eksámenis galgá leat ráhkkanoassi.

Sámi historjá ja servodat 2: Oahppi sáhtta vuorbáduvot njálmmálaš eksámenii. Eksámen ráhkaduvvo ja sensurerejuvvo báikkálaččat. Eksámenis galgá leat ráhkkanoassi.

Eksámen privatistaide

Sámi historjá ja servodat 1: Privatista galgá njálmmálaš eksámenii. Eksámen ráhkaduvvo ja sensurerejuvvo báikkálaččat. Fylkkasuohkan mearrida galget go privatisttat oažžut ráhkkanoasi eksámenis mii báikkálaččat lea mearriduvvon.

Sámi historjá ja servodat 2: Privatista galgá njálmmálaš eksámenii. Eksámen ráhkaduvvo ja sensurerejuvvo báikkálaččat. Fylkkasuohkan mearrida galget go privatisttat oažžut ráhkkanoasi eksámenis mii báikkálaččat lea mearriduvvon.